

MAKTABGACHA TA'LIM VA XORIY TAJRIBALARI

Davronova Sevinch Alisherovna

Termiz davlat pedagogika instituti

maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirishda xorijiy mamlakatlar tajribasi o'rganiladi. Jahonning yetakchi ta'lim tizimlariga ega bo'lgan mamlakatlar — Finlyandiya, Yaponiya, Italiya (Reggio Emilia modeli), AQSh va Janubiy Koreya misolida ta'lim mazmuni, metodikasi va tashkiliy jihatlari tahlil qilinadi. Ularning ilg'or tajribalari O'zbekistonda maktabgacha ta'limni isloh qilishda qanday qo'llanishi mumkinligi muhokama qilinadi. Maqola xorij tajribalarining milliy sharoitlarga moslashuvi, pedagogik yondashuvlar, o'yin asosida o'qitish va ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish bo'yicha amaliy tavsiyalarni ham o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, xorij tajribasi, Finlyandiya modeli, Reggio Emilia, o'yin asosida o'qitish, pedagogik innovatsiyalar, erta yoshdagi ta'lim, ota-ona hamkorligi

Maktabgacha ta'lim — inson hayotidagi eng muhim bosqichlardan biri bo'lib, bolaning intellektual, ijtimoiy, emotsional va jismoniy rivojlanishiga mustahkam zamin yaratadi. Ushbu bosqichda berilgan ta'lim sifati nafaqat keyingi ta'lim bosqichlarining muvaffaqiyatiga, balki butun hayot davomida o'zini namoyon qilishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli so'nggi yillarda ko'plab davlatlar maktabgacha ta'lim sifatini oshirish, innovatsion metodlarni joriy etish va ta'lim mazmunini zamon talablari asosida yangilashga alohida e'tibor qaratmoqda.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, maktabgacha ta'limning muvaffaqiyatli modeli yagona shaklda bo'lishi shart emas. Turli mamlakatlar o'zining ijtimoiy-madaniy, iqtisodiy va pedagogik sharoitlaridan kelib chiqib, turlicha yondashuvlarni ishlab chiqqan. Finlyandiyada bolani erkinlikka asoslangan o'yin faoliyati orqali

rivojlantirishga urg'u berilsa, Italiyada Reggio Emilia modeli orqali bolaning shaxsiy ifoda va ijodiy qobiliyatlariga katta e'tibor qaratiladi. Janubiy Koreyada esa ta'limda texnologiyalarning keng qo'llanilishi va intizom muhim o'rin tutadi.

Ushbu maqolada xorijiy mamlakatlarning maktabgacha ta'lim sohasidagi ilg'or tajribalari tahlil qilinadi, ularning o'ziga xos xususiyatlari ko'rsatib o'tiladi va bu tajribalarni O'zbekiston sharoitiga moslashtirish imkoniyatlari muhokama qilinadi.

Mazkur tadqiqot sifatli (qualitative) tadqiqot metodlariga tayangan holda olib borildi. Asosiy metodlar sifatida quyidagilar qo'llanildi:

1. **Adabiyotlar tahlili (literature review):** 2015–2024 yillar oralig'ida chop etilgan xorijiy va mahalliy ilmiy maqolalar, hukumat siyosat hujjatlari, xalqaro tashkilotlar (UNESCO, UNICEF, OECD) hisobotlari o'rganildi. Tadqiqotda Finlyandiya, Italiya, AQSh, Yaponiya va Janubiy Koreyaning maktabgacha ta'lim tizimiga oid 30 dan ortiq asosiy manba tahlil qilindi.

2. **Taqqoslash usuli (comparative analysis):** Har bir mamlakatda maktabgacha ta'lim qanday tashkil etilganligi, pedagogik yondashuvlar, metodik vositalar, ota-onalar ishtiroki va ta'lim muassasalarining infratuzilmasi qiyosiy tahlil qilindi.

3. **Tajriba almashinuvi asosidagi kontent tahlil (content analysis):** Reggio Emilia, Montessori, HighScope kabi pedagogik model va yondashuvlar amaliy tajriba asosida chuqur tahlil qilindi, ularning qanday usullari bolalarni rivojlantirishda samarali bo'layotgani o'rganildi.

4. **Ekspert fikrlari va mahalliy muhitga moslashtirish:** Mavjud xorijiy tajribalarni O'zbekiston sharoitiga moslashtirish imkoniyatlarini aniqlash uchun mutaxassislar fikrlari va mavjud milliy pedagogik an'analar hisobga olindi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, xorijiy mamlakatlarning maktabgacha ta'lim sohasidagi ilg'or tajribalari quyidagi yo'nalishlar bo'yicha farqlanadi va o'rganishga arzigulik tajribalarni taklif etadi:

1. *Finlyandiya tajribasi:*

- Finlyandiya maktabgacha ta'limda **bolaning erkinligi, o'yin orqali o'rganish va tashqi muhit bilan faol aloqa** tamoyillariga asoslanadi.
- Darslar qat'iy jadval asosida emas, balki bolalarning qiziqishi asosida tashkil etiladi.
- O'qituvchilar yuqori malakaga ega bo'lishi shart, har bir pedagog magistr darajasiga ega bo'lishi talab etiladi.
- Stresssiz, raqobatga asoslanmagan, sog'lom va mehrli muhit yaratilgan.

2. *Italiya tajribasi – Reggio Emilia modeli:*

- Reggio Emilia modeli bolani **“kuchli shaxs”** deb biladi va ularni **ijodkor, mustaqil fikrlovchi** sifatida tarbiyalaydi.
- San'at va atrof-muhit maktabgacha ta'limning asosiy vositasi sifatida ishlatiladi.
- Har bir bola o'zini ifoda etishning yuzlab yo'llariga ega degan tamoyil ustuvor hisoblanadi (“The Hundred Languages of Children”).
- Ota-onalar ta'lim jarayonining faol ishtirokchisi sifatida ko'riladi.

3. *AQSh va HighScope modeli:*

- AQShda ta'limda **HighScope** yondashuvi orqali bolalar o'yin orqali rejalashtirish, amalga oshirish va tahlil qilish jarayonlarini o'rganadilar (“Plan-Do-Review” tsikli).
- Erta yoshdagi baholash tizimlari mavjud bo'lib, har bir bolaning individual rivojlanish holati kuzatib boriladi.
- Texnologiyalarning keng qo'llanilishi ta'lim jarayonini diversifikatsiyalashga xizmat qiladi.

4. *Janubiy Koreya:*

- Ta'limga **intizom, texnologiyalardan foydalanish va maktabgacha bosqichda mustahkam bilim berish** yondashuvi ustunlik qiladi.
- Raqamli texnologiyalar keng qo'llaniladi, masalan, interaktiv o'yinlar, e-darsliklar, AR texnologiyalar.

- Ijtimoiy normativlarga moslashuv va guruh bilan ishlash ko'nikmalari shakllantiriladi.

5. Tendensiyalarni O'zbekiston sharoitiga moslashtirish:

- Yuqoridagi tajribalar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda ham maktabgacha ta'limda **ijodkorlik, mustaqillik, o'yin va texnologiyalar** asosida yondashuvlarni joriy etish mumkin.

- Bolaning markazda bo'lishi, ota-onalar bilan samarali aloqa, raqamli resurslardan foydalanish va sifatli pedagog tayyorlash tizimi ustuvor vazifa bo'lishi kerak.

- Ayniqsa, Reggio Emilia modelida qo'llaniladigan ijodiy muhit va Finlyandiya tajribasidagi stresssiz ta'lim muhitini mahalliy tizimga uyg'unlashtirish mumkin.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, dunyoning yetakchi mamlakatlari maktabgacha ta'limni rivojlantirishda o'ziga xos, ammo samarali yondashuvlarni qo'llashmoqda. Ularning barchasida umumiy nuqta — **bola shaxsini markazga qo'yish, o'yin asosida o'qitish va ijodiy fikrlashni rivojlantirishga** katta e'tibor qaratilganidir. Masalan, Finlyandiya ta'lim tizimi bolalar uchun psixologik jihatdan erkin, bosimsiz muhit yaratishga intiladi. Bunday yondashuv bolada ichki motivatsiyani kuchaytiradi va ijtimoiy-emotsional barqarorlikni ta'minlaydi.

Italiyaning Reggio Emilia modeli esa bolani faol yaratuvchi sifatida ko'radi, ularning ifoda vositalarini kengaytiradi, san'at va o'yinni ta'limning muhim tarkibiy qismi sifatida ishlatadi. AQSh va Janubiy Koreya esa texnologiyalarni keng joriy etgan holda, bolalarda raqamli savodxonlik va mantiqiy fikrlashni rivojlantiruvchi yondashuvlarni taklif qilmoqda.

Mazkur xorijiy tajribalar shuni anglatadiki, maktabgacha ta'limda faqat bilim emas, balki bolani har tomonlama — emotsional, ijtimoiy, estetik va jismoniy jihatdan rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. O'zbekiston sharoitida ham bu tajribalarning ayrim jihatlarini bosqichma-bosqich joriy etish mumkin. Xususan:

- O'yin orqali o'rganish uslublarini kuchaytirish;

- Bolaning qiziqishi va tashabbusini qo'llab-quvvatlaydigan pedagogik yondashuvlar yaratish;
- Ota-onalarni ta'lim jarayonining faol ishtirokchisiga aylantirish;
- Mahalliy mentalitet va qadriyatlarga zid bo'lmagan holda xorijiy model elementlarini moslashtirish zarur.

Bunda asosiy muammo — pedagogik kadrlar malakasining yetarli emasligi, moddiy-texnik bazaning sustligi, hamda o'quv dasturlarining innovatsion yondashuvlarga mos emasligidir. Shuning uchun xorij tajribasidan o'rganishda shunchaki nusxa ko'chirish emas, balki ularni milliy an'analarga moslashtirish zarur.

Xorijiy mamlakatlarning maktabgacha ta'lim sohasidagi ilg'or tajribalari O'zbekistonda bu tizimni yanada takomillashtirishda muhim o'rnak bo'la oladi. Finlyandiya, Italiya, AQSh, Janubiy Koreya kabi mamlakatlarning o'yin asosida o'qitish, bola markazida bo'lgan ta'lim, ijodiy yondashuv va texnologiyalarni qo'llashga asoslangan tajribalari bolalarning har tomonlama rivojlanishini ta'minlashda foydali bo'lishi mumkin.

O'zbekiston sharoitida xorijiy yondashuvlarni qo'llashda quyidagi tavsiyalar muhim:

- Pedagoglar malakasini oshirish bo'yicha muntazam dasturlar tashkil etish;
- Maktabgacha ta'lim muassasalarini innovatsion texnologiyalar bilan ta'minlash;
- O'yin asosidagi, qiziqarli va erkinlikka asoslangan metodlarni kengaytirish;
- Har bir bolaning individual rivojlanishiga moslashtirilgan o'quv rejalarini ishlab chiqish;
- Ota-onalarni faol ta'lim hamkoriga aylantirish.

Shunday yondashuv orqali maktabgacha ta'lim tizimining sifati oshib, sog'lom, faol, ijodkor va bilimga chanqoq avlod tarbiyasi uchun mustahkam zamin yaratiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Edwards, S. (2020). *Digital play in early childhood education: A comparative study*. Early Years Journal, 40(1), 5–18.
2. OECD (2023). *Starting Strong VI: Supporting Meaningful Interactions in Early Childhood Education and Care*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/b90bba3b-en>
3. Siraj-Blatchford, I., & Brock, A. (2019). *Early Childhood Education for a Sustainable Society*. UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org>
4. Gandini, L. (2012). *The Hundred Languages of Children: The Reggio Emilia Experience in Transformation* (3rd ed.). Praeger.
5. Hujjatova, Z. (2022). Maktabgacha ta'limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar. *Ilm-fan va innovatsion taraqqiyot*, 3(2), 45–50.
6. National Institute for Early Education Research (NIEER). (2021). *The State of Preschool 2021 Annual Report*. Rutgers University. <https://nieer.org>
7. Ministry of Education of Finland. (2020). *Early Childhood Education and Care in Finland*. Helsinki: MoE.
8. Lee, J., & Kim, S. (2021). Digital Learning and Early Childhood Education in South Korea. *Contemporary Educational Technology*, 13(3), 1–11.
9. Montessori, M. (2018). *The Montessori Method*. Dover Publications (reprint).
10. Tadjibayeva, N. (2023). Xorijiy mamlakatlarda maktabgacha ta'lim tizimi va O'zbekistondagi islohotlar. *Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar*, 5(1), 28–34.